

Mannetje *Doros profuges*
op berkenblad.

Een generatie. In juni 1990 zijn op een dag in de Meinweg vijftig exemplaren waargenomen, terwijl op de dagen ervoor en erna maximaal tien exemplaren op een dag waargenomen werden en er een week later geen enkele meer vloog.

Ecologie

Bosranden of struiken op arme zandgrond, meestal op droge plekken, maar soms in vochtige of zelfs natte biotopen. Relatief veel waarnemingen komen uit struikgewas op overgangen tussen heide en (loof)bos.

Doros profuges vliegt traag tussen struikgewas, rust op bladeren en bezoekt bloemen van onder andere hazelaar, meidoorn en sporkehout. Vrouwtjes zitten op kniehooft op bladeren van braam (PLANT 2000), mannetjes zweven in struikgewas op 1-2 meter hoogte. Volgens Plant (2000) is het een warmteminnende soort die alleen vliegt als de zon schijnt.

De pop is beschreven door Speight (1988b). De larve is nog niet bekend, maar omdat vrouwtjes in de buurt van nesten van de glanzende houtmier zijn waargenomen, veronderstellen men dat de larve in deze nesten leeft (PLANT 2000, SPEIGHT 1988b, 2003A). De verspreidingsgebieden van deze mier en *D. profuges* komen in Engeland echter niet overeen (PLANT 2000). Mogelijk zijn er dus nog andere gastheersoorten.

Summary – Very rare. Less common before 1950. Strongly threatened. Forest edges and shrubs on sandy, often dry soil, like transitional zones between forest and heathland.

Epistrophe Bandzweefvliegen

MR

Middelgrote tot grote vliegen (9-16 mm) met oranjegele vlekken en -banden op het verder zwarte achterlijf. Lijken op *Syrphus*-soorten, maar het borststuk glimt sterker en de kleur van de achterlijfstekening neigt meer naar oranje.

Taxonomie en determinatie

De taxonomie van verschillende soorten was onduidelijk tot de publicatie van Doczkal & Schmid (1994). Soms wordt *Epistrophella euchroma* ook tot *Epistrophe* gerekend.

Verspreiding

Holarctisch en oriëntaals. In Europa komen tien soorten voor, waarvan er negen uit Nederland bekend zijn. De faunistiek en ecologie van de Nederlandse soorten worden besproken door Reemer (1999).

Ecologie

De vliegen zijn veel op bloemen te vinden. Voor zover bekend eten de larven van alle soorten bladluizen. Alle soorten hebben een generatie per jaar. De volgroeide larven (hoofdstuk 4, fig. 5) hebben een obligate diapauze.

Epistrophe cryptica Geelborstel-bandzweefvlieg

MR

Middelgrote *Epistrophe* met vrij smalle gele banden op het achterlijf. Lijkt sterk op *E. obscuripes*, maar iets kleiner en met lichtgekleurde antenneborstel. Lengte 10-12 mm.

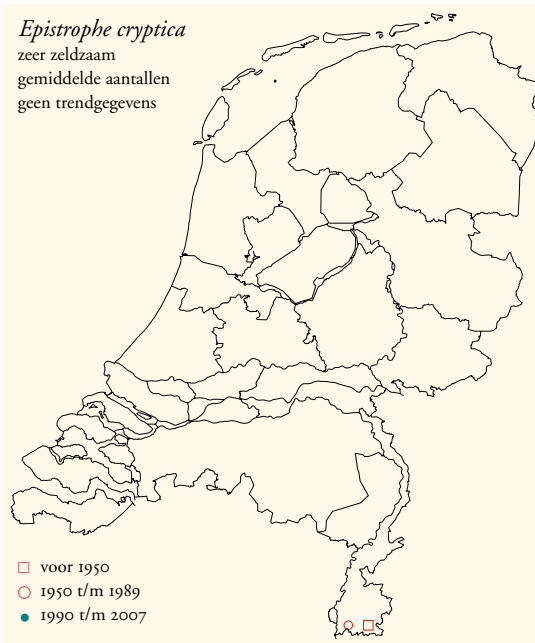
Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Door verwarring met andere *Epistrophe*-soorten zijn verspreiding en vliegtijd nog onduidelijk. De soort is bekend uit Noorwegen, Zweden, Denemarken, Nederland, Duitsland, Polen, België, Tsjechië, Rusland en Oostenrijk (BYGEBJERG 2004, DOCZKAL & SCHMID 1994, pers. obs. J. van Steenis).

In ons land bekend van drie exemplaren uit Zuid-Limburg: twee mannetjes uit Mechelen van 4 mei 1948 en een vrouwtje van de Riesenberg van 20 mei 1971.

Een generatie. In het buitenland is de soort van eind april tot eind mei gevonden.

Epistrophe cryptica
zeer zeldzaam
gemiddelde aantallen
geen trendgegevens

►►
Epistrophe diaphana
vrouwtje.

Epistrophe diaphana Zuidelijke bandzweefvlieg

MR

Middelgrote *Epistrophe* met brede gele, vlak voor de zijnaad abrupt versmalde banden op achterlijf, zwarte antennen en geel voorhoofd. Lengte 10-13 mm.

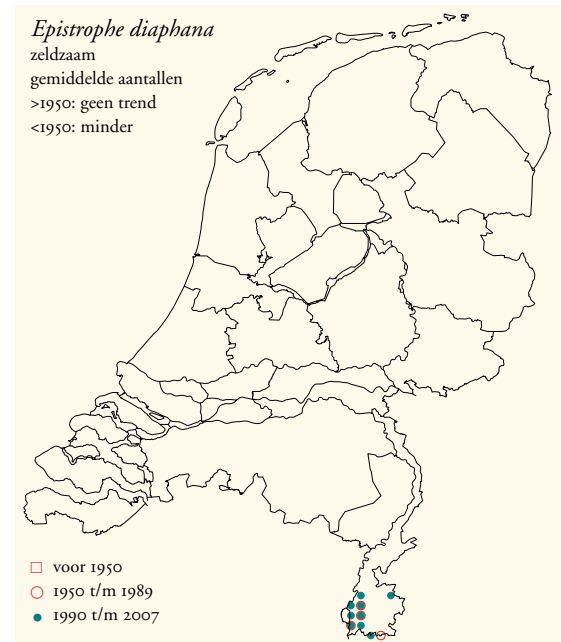
Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Oost-Azië. In Centraal- en Zuid-Europa gewoon, in Zweden en het zuiden van Groot-Brittannië zeldzaam.

In ons land alleen uit Zuid-Limburg bekend. De eerste vondsten zijn uit 1969 en 1970, vervolgens is de soort pas in de jaren 1980 weer gevonden. Sindsdien doken er om de paar jaar exemplaren op, met name in warme zomers. Tegenwoordig wordt de soort jaarlijks gevangen, soms zelfs in aantal en mogelijk plant hij zich tegenwoordig in ons land voort.

Een generatie.

Epistrophe diaphana
zeldzaam
gemiddelde aantallen
>1950: geen trend
<1950: minder

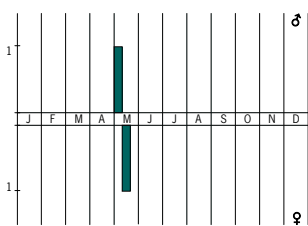

Ecologie

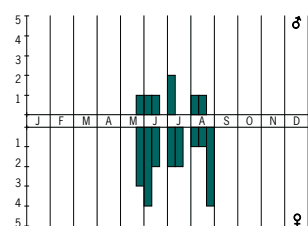
Slecht bekend. In buitenland gevonden in naaldbos en gemengd bos in de bergen (DOCZKAL & SCHMID 1994, SPEIGHT 2001, pers. obs. J. van Steenis). Bloembezoek is waargenomen op wilg (SPEIGHT 2001), fluitenkruid en gewone vogelkers (pers. obs. J. van Steenis).

Een vrouwtje legde (in laboratoriumomstandigheden) tussen 6 en 11 mei groepjes van 4-7 eieren. De larven kwamen uit tussen 9 en 19 mei en zijn grootgebracht met de bladluis *Acyrtosiphon pisum* (Harris). Vanaf 21 mei gingen de larven in diapauze, maar in de winter stierven ze. De larven zijn witachtig van kleur, in tegenstelling tot de heldergroene larven van andere *Epistrophe*-soorten. Mogelijk duidt dit op een afwijkende levenswijze (MAZÁNEK ET AL. 2001).

Summary – Very rare, only three specimens known (1948 and 1971). No apparent trends. No habitat information available.

Epistrophe cryptica

Epistrophe diaphana

De larven zijn gevonden op wilde cichorei bij de bladluis *Uroleucon cichorii* (Koch, 1855) en er zijn waarnemingen bekend van eileg op gewone berenklaauw bij bladluizen van het genus *Cavariella* (DOBSON 1997, MAZÁNEK ET AL. 2001).

Summary – Rare. First recorded in 1969, now possibly indigenous. Edges of deciduous forest, shrubs and structurally diverse grassland. Prefers warm, sunny and sheltered spots.

Epistrophe eligans Enkele-bandzweefvlieg

MR

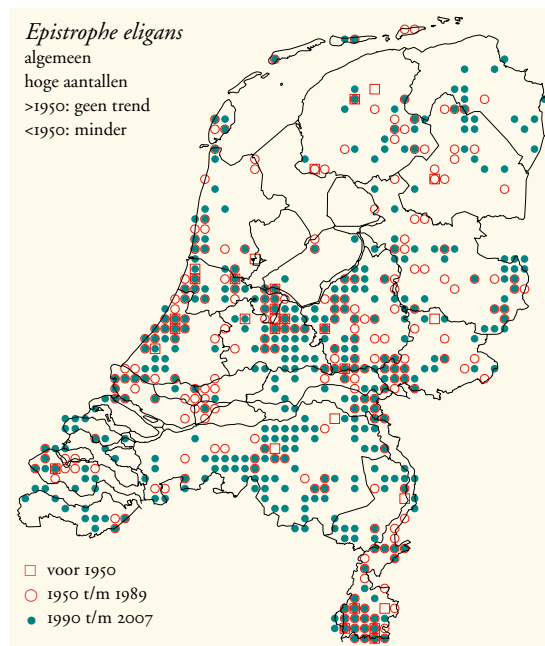
Vrij kleine *Epistrophe* met grote vlekken op rugplaatje 2 en smal bandje op rugplaatje 3. Zelden met smal bandje op rugplaatje 4 (var. *trifasciata*). Lengte 10-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in westelijk Azië. Binnen Europa overal, maar schaars in Schotland en in Scandinavië alleen in het zuiden.

Algemeen in heel Nederland.

Een generatie. Mannetjes zijn in veel groter aantal gevonden, wat samenhangt met hun opvallende zweefgedrag.

Ecologie

Loofbossen, parken en tuinen. Deze zweefvlieg is vrijwel overal te vinden waar de combinatie van bomen of struiken met open ruimte aanwezig is.

Mannetjes zweven bij zonnig weer tot enkele meters hoogte op open plaatsen nabij bomen en struiken, zoals bospaden en grasvelden langs bosranden. Vaak zijn verschillende mannetjes tegelijk te zien, soms zelfs tientallen. Er is geen sprake van een echt territorium. Vrouwtjes leiden een meer verborgen leven tussen struiken. Beide seksen bezoeken regelmatig bloemen.

De eieren worden los van elkaar gelegd in bladluiskolonies, bij voorkeur op enkele meters hoogte (CHANDLER 1968A), in diverse soorten bomen en struiken. De larven zijn goed be-

stand tegen droogte. Ze voeden zich 's avonds en 's nachts met verschillende soorten bladluizen. Overdag zijn ze minder actief en zoeken ze vaak de schaduw op, hoewel ze ook overdag tussen de bladluizen kunnen worden gevonden (pers. obs. M. Reemer & J. van Steenis). Na ongeveer drie weken zijn ze volgroeid, maar ze brengen de zomer en de erop volgende winter in diapauze door tussen dode bladeren in de strooisellaag. In het voorjaar verpopt de larve zich in 2-3 weken tot volwassen vlieg (BRAUNS 1953, CHANDLER 1968A, B, LÁSKA & STARÝ 1980, MAZÁNEK ET AL. 2001, DE MEIJERE 1917, SCHNEIDER 1948, SCHNEIDER 1969).

Summary – Common. Less common before 1950. In areas with shrubs or trees in combination with open vegetation, like woodland edges, parks and gardens.

Epistrophe flava Brede bandzweefvlieg

MR

Grote *Epistrophe*. Met name vrouwtje met breed achterlijf. Beide seksen met vrij mat borststuk met twee onduidelijke grijze lengtestreepjes op voorste helft, grote vlekken op rugplaatje 2 en brede banden op rugplaatjes 3-4. Lengte 11-14 mm.

In oude literatuur vaak *E. melanostomoides* en *E. ochrostoma* genoemd; de nomenclatuur is opgehelderd door Doczkal & Schmid (1994).

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië. In Europa van Noord-Zweden tot in Noord-Spanje en van Nederland en België tot in Europees-Rusland.

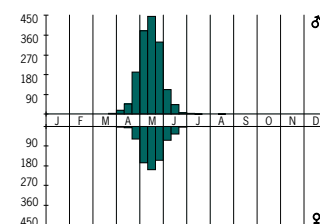
In Nederland een vrij zeldzame soort die alleen uit het midden en zuiden bekend is. Een melding uit Drenthe door Delfos (1993) kon niet worden geverifieerd. Meestal worden slechts een of twee exemplaren per vindplaats aangetroffen.

Een generatie.

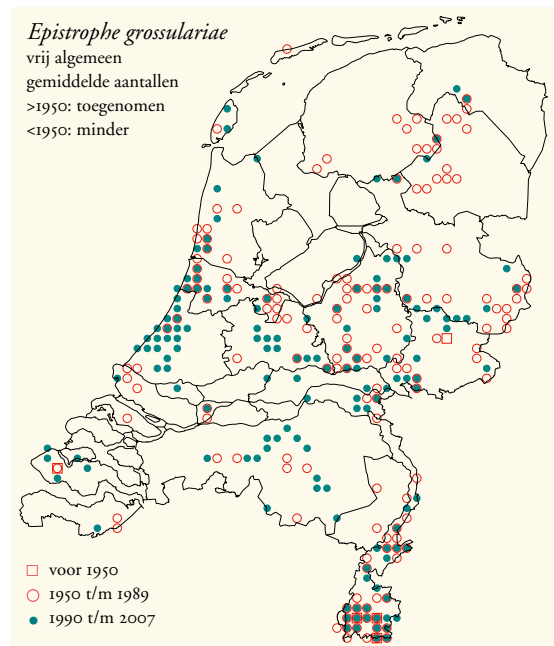
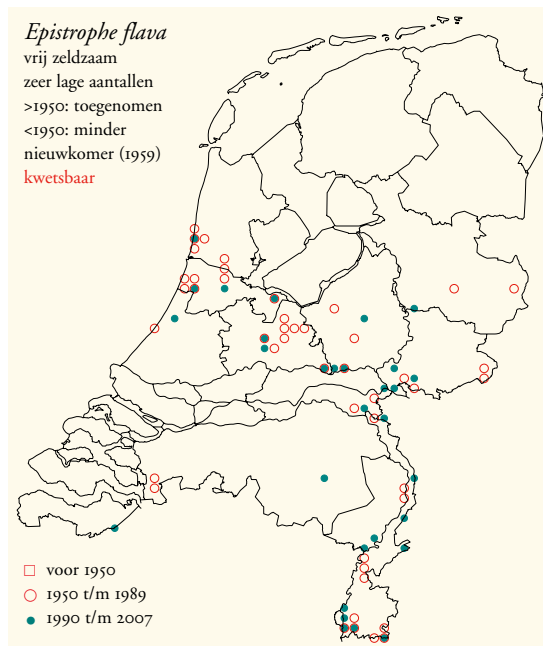
Ecologie

Loofbossen, waarschijnlijk bij voorkeur oude.

Epistrophe eligans mannetje in vlucht.

Epistrophe eligans

De vliegen bezoeken bloemen of vliegen door de vegetatie. Op 25 mei 1964 werden in Soestduinen acht mannetjes gezien die op enkele meters hoogte onder een boom zweefden (LUCAS 1965). Dat er niet meer van zulke waarnemingen bekend zijn, wijst er misschien op dat mannetjes hun territoriumgedrag gewoonlijk hoog in de bomen vertonen (SPEIGHT 2001).

Eieren komen binnen circa vijf dagen uit. De larven zijn gevonden bij bladluiskolonies op akkerdistel, appelbomen en wilde cichorei, maar vermoedelijk leven ze ook op vlier. De larve is volgroeit in 2-3 weken, waarna een diapauze volgt in de strooisellaag tot het volgende voorjaar. Het popstadium duurt circa vijftien dagen (GOELDLIN DE TIEFENAU 1974, MAZÁNEK ET AL. 2001, SCHNEIDER 1948).

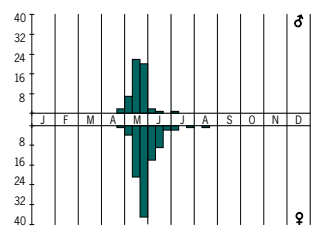
Summary – Rare. First record in 1959 and increased since. Most records comprise only one or two specimens. Vulnerable. Deciduous forest, possibly prefers forests on old sandy soil.

Ecologie

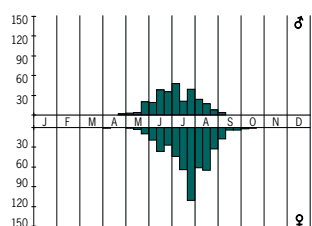
Loofbossen en bosranden, vooral op voedselrijke grond. In kleiner aantal ook in meer open landschap. Imago's vliegen op zonnige plekken en bezoeken bloemen van uiteenlopende families, maar vooral schermbloemen en gele composieten. Mannetjes vertonen territoriumgedrag op open plekken en boven paden op enkele meters hoogte. Er zijn waarnemingen bekend die duiden op trekgedrag: in augustus 1985 zijn in België op vijf achtereenvolgende dagen kleine groepjes noordwaarts vliegende exemplaren gezien (VERLINDEN & DECLEER 1987).

Epistrophe grossulariae vrouwtje met typisch gedrag voor deze soort: eventjes zwevend voor een bloem voordat zij erop landt.

Epistrophe flava

Epistrophe grossulariae

Epistrophe grossulariae Zwartspruit-bandzweefvlieg

MR

Grote *Epistrophe* met grote gele vlekken op rugplaatje 2 en vrij smalle rechte banden op rugplaatjes 3-4 (hoofdstuk 3, fig. 4). Zwarte antennen in combinatie met zwart voorhoofd kenmerkend. Lengte 12-16 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Holarctisch. Van West-Europa tot in Kamtsjatka (Rusland) en in Noord-Amerika. Heel Europa.

Epistrophe grossulariae komt in heel Nederland vrij algemeen voor. De soort is in sommige jaren veel talrijker dan in andere; piekjaren waren bijvoorbeeld 1981, 1982, 1987 en 1999. Deze schommelingen kunnen samenhangen met trekgedrag of met de variabele ontwikkelingsduur van de larven (REEMER 1999, ROTHERAY 1993).

Vermoedelijk een generatie.

De larven zijn gevonden op gewone esdoorn. Meldingen van vondsten op andere bomen en struiken bleken te berusten op foutieve determinaties (DIXON 1960, MAZÁNEK ET AL. 2001, ROTHERAY 1986b, SCHNEIDER 1948). De soort brengt als volgroeide larve minstens één winter door, maar soms worden twee of drie winters overbrugd voordat de larve tot verpoping overgaat. Welke omstandigheden hierbij een rol spelen is onbekend (ROTHERAY 1993).

Summary – Fairly common. Less common before 1950, increased since. Deciduous forest and woodland edges, in

small numbers also in open habitats. Much more numerous in certain years, like 1981, 1982, 1987 en 1999, possibly due to migration.

Epistrophe melanostoma Zwartbek-bandzweefvlieg

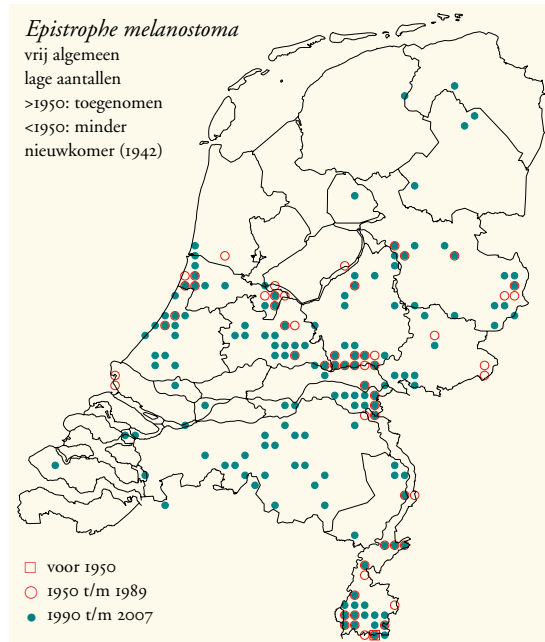
MR

Middelgrote *Epistrophe* met zwarte mondrand, sterk glimmend borststuk, gele antennen en brede oranje banden op het achterlijf. Lengte 10-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van Europa tot in Aziatisch-Rusland. Heel Europa, maar in het noorden zeldzaam. De meeste noordelijke vangsten zijn van recente datum. Breidt zich in Groot-Brittannië na de eerste vondst in 1986 uit (BALL & MORRIS 2000).

Na de eerste vondst in ons land, in 1942, was de soort tot 1980 bijna uitsluitend uit Limburg bekend. Tegenwoordig vrij algemeen ten zuiden van de lijn Amsterdam-Zwolle en in het westelijke kustgebied, met plaatselijk soms tientallen exemplaren tegelijk. In de noordelijke provincies en op de Veluwe zeldzaam. Volgens Reemer (1999) vertoont de verspreiding een opvallende overeenkomst met die van kardinaalsmuts, een van de planten waarop de larve is gevonden. Inmiddels is echter duidelijk dat dit niet overal het geval is. Een generatie.

Ecologie

De Nederlandse vindplaatsen betreffen loofbossen met goed ontwikkelde struikvegetaties en veel zonnige plekken. Beide seksen vliegen vaak nabij struiken, van vlak boven de grond tot op circa twee meter hoogte. Mannetjes vertonen hier ook territoriaal gedrag. De soort is regelmatig op gele en witte bloemen te vinden.

De larven zijn in Nederland gevonden bij bladluizen op gewone vlier (pers. obs. J. van Steenis). Elders in Europa zijn ze gevonden op kardinaalsmuts, gewone vlier en de niet-Nederlandse maskerdistel bij bladluiskolonies van respec-

Epistrophe melanostoma
mannetje.

tievelijk *Aphis fabae*, *A. sambuci* en *Dactynotus macrosiphon*. De winter wordt doorgebracht als volgroeide larve. De verpopping volgt in het voorjaar (MAZÁNEK ET AL. 2001).

Summary – Fairly common. First record in 1942, increased since. Deciduous forest with well-developed understory.

Epistrophe nitidicollis Zwarthaar-bandzweefvlieg

MR

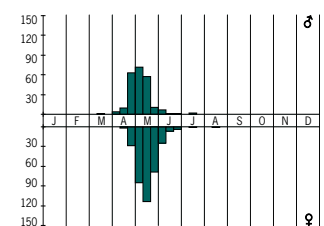
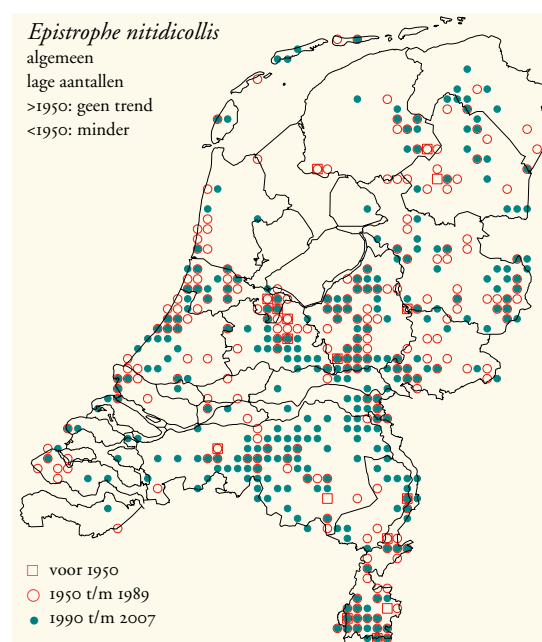
Middelgrote *Epistrophe* met gele antennen, sterk glimmend borststuk en matig brede oranje banden op het achterlijf. Van verwanten te onderscheiden door de zwarte haren op het schildje. Lengte 9-12 mm.

Verspreiding en vliegtijd

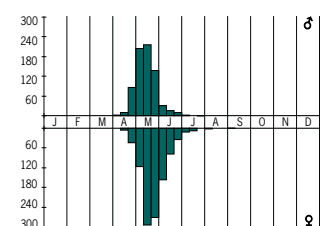
Holarctisch. Van West-Europa tot in Oost-Siberië en in Noord-Amerika. In Europa van de zuidelijke helft van Groot-Brittannië en Scandinavië tot aan de Middellandse Zee.

In heel Nederland algemeen, maar wordt, in tegenstelling tot sommige andere soorten van dit genus, niet vaak in groot aantal bijeen gevonden.

Een generatie.

Epistrophe melanostoma

Epistrophe nitidicollis

Ecologie

Loofbossen, parken en tuinen. De voornaamste voorwaarde voor het voorkomen lijkt de aanwezigheid van struweel te zijn.

Epistrophe nitidicollis vliegt vaak tussen struiken en kruiden, meestal niet boven ooghoogte. Hij rust regelmatig op zonbeschenen bladeren en bezoekt meestal witte of gele bloemen. Mannetjes vertonen geen opvallend territoriumgedrag.

De eieren worden los van elkaar gelegd op diverse bomen, heesters en kruidachtige planten, bij voorkeur lager dan een meter boven de grond. De eieren komen na circa drie weken uit. De larven voeden zich met diverse soorten bladluizen op uiteenlopende kruiden, struiken en bomen. In Nederland zijn larven gevonden op zuring (pers. obs. J. van Steenis) en gewone vogelkers (pers. obs. M. Reemer). Na ongeveer drie weken zijn ze volgroeid en brengen ze de zomer en de erop volgende winter in diapauze door tussen dode bladeren in de strooisellaag. In het voorjaar verpopt de larve zich in 2-3 weken tot vlieg (CHANDLER 1968A, B, DIXON 1960, LÁSKA & STARÝ 1980, MAZÁNEK ET AL. 2001).

Summary – Fairly common. Less common before 1950. Deciduous forest, parks and gardens.

Epistrophe obscuripes Zwartborstel-bandzweefvlieg

MR

Vrij grote *Epistrophe* met vrij smalle gele banden op achterlijf. Lijkt sterk op *E. cryptica*, maar iets groter en met donkere antenneborstel. Lengte 11-14 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palaarctisch. Door verwarring met andere *Epistrophe*-soorten is de verspreiding nog onduidelijk. Bekend uit Noorwegen, Zweden, Finland, Nederland, België, Duitsland, Noordwest-Frankrijk en Oostenrijk (DOCZKAL & SCHMID 1994, NIELSEN 1999, REEMER 1999, SPEIGHT 2001).

Er is slechts een exemplaar uit Nederland bekend: een man-

netje uit de Platte Bossen bij Wittem, Zuid-Limburg, op 13 juni 1986.

In het buitenland vliegt de soort in een generatie van begin mei tot in juli (DOCZKAL & SCHMID 1994, SPEIGHT 2001).

Ecologie

Het Nederlandse exemplaar komt uit gemengd bos. Uit het buitenland is de soort gemeld van naald- en gemengde bossen in gebergten (SPEIGHT 2001).

In Zweden zweven mannetjes op open plekken in het bos op 1-2 meter hoogte, tot tien exemplaren bij elkaar (pers. obs. J. van Steenis). Bloembezoek is waargenomen op fluitenkruid, gewone vogelkers, lijsterbes en meidoorn (SPEIGHT 2001, pers. obs. J. van Steenis).

De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Very rare, only one record: a male in 1986. Mixed forest.

Epistrophe ochrostoma Breedkop-bandzweefvlieg

MR

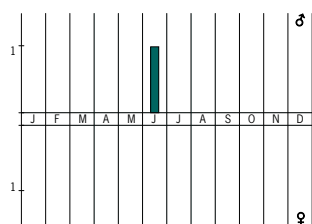
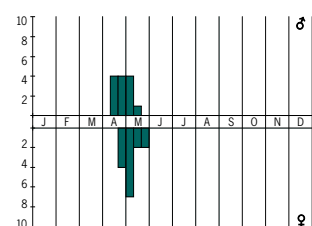
Middelgrote *Epistrophe* met gele mondrand, opvallend breed gezicht, gele antennen, sterk glimmend borststuk en brede oranje banden op achterlijf. Lengte 8-12 mm.

In het verleden vaak verward met *E. flava* en *E. melanostoma*, maar de publicatie van Doczkal & Schmid (1994) heeft dit opgehelderd.

Verspreiding en vliegtijd

Palaarctisch. Het precieze areaal is niet bekend wegens verwarring met andere soorten uit het genus. De soort komt voor in Noorwegen, Zweden, Nederland, België, Duitsland en Groot-Brittannië (één vondst in 1990).

Tot 2004 waren de Nederlandse vindplaatsen beperkt tot de Noord-Hollandse duinen ten zuiden van het Noordzeekanaal en de zuidelijke helft van Limburg. In 2004 en 2008 is de soort ook gevonden in het Amsterdamse Bos. In de

*Epistrophe obscuripes**Epistrophe ochrostoma*

duinen en het kustgebied zijn de aantallen zeer laag, maar in Limburg zijn soms wel vijf exemplaren per vindplaats op dezelfde dag gevonden.

Een generatie.

Ecologie

De Nederlandse vindplaatsen, met uitzondering van het Amsterdamse Bos, betreffen loofbossen op kalkrijke grond. In Noord-Europa is de soort ook gemeld van naaldbossen (SPEIGHT 2001).

Er is niet veel over deze soort bekend. Mannetjes zijn laag over de vegetatie vliegend en zonnend op bladeren van struiken waargenomen. Bloembezoek is in de duinen vastgesteld op kruipwilg, maar waarschijnlijk bezoekt de soort ook andere bloemen (REEMER 1999).

De onvolwassen stadia zijn onbekend.

Summary – Very rare. Decreased since 1950. Deciduous forest. Used to be known from only two areas on calcareous soil (both sandy and loamy soil), until a population on non-calcareous clay soil was discovered in 2004.

Epistrophella Elfjes

MR

Middelgrote slanke zweefvliegen (8-10 mm) met gele vlekkenparen op het zwarte achterlijf. Verwarring is mogelijk met *Meligyna*-, *Meligramma*- en *Meliscavea*-soorten.

Taxonomie en determinatie

Het genus *Epistrophella* is beschreven door Dušek & Láska (1967), die ook *E. euchroma* hierin plaatsten. Deze soort werd tot dan toe bij *Epistrophe* ingedeeld. Sindsdien zijn nog twee palearctische soorten in dit genus geplaatst (DOČKAL & VUJIĆ 1998). Soms wordt *E. euchroma* tot *Meligramma* gerekend (zie ook genustekst *Meligramma*). Determinatie van *E. euchroma* is mogelijk met alle gangbare werken.

Verspreiding

Palearctisch genus met drie soorten, waarvan er twee in Europa voorkomen en een uit Nederland bekend is.

Ecologie

Alleen van *E. euchroma* is iets over de biologie bekend. De vliegen bezoeken bloemen en de larven eten bladluizen. Er is een generatie per jaar en een larvale diapauze gedurende de winter.

Epistrophella euchroma Stippelelfje

MR

Middelgrote, slanke *Epistrophella* met rechthoekige, schuin geplaatste vlekkenparen op het achterlijf die de zijnaad niet bereiken en zeer kenmerkende kleine gele vlekjes op de zijnaad ter hoogte van de overgangen tussen de rugplaatjes. Lengte 8-10 mm.

Verspreiding en vliegtijd

Palearctisch. Van West-Europa via de Kaukasus tot in Oost-

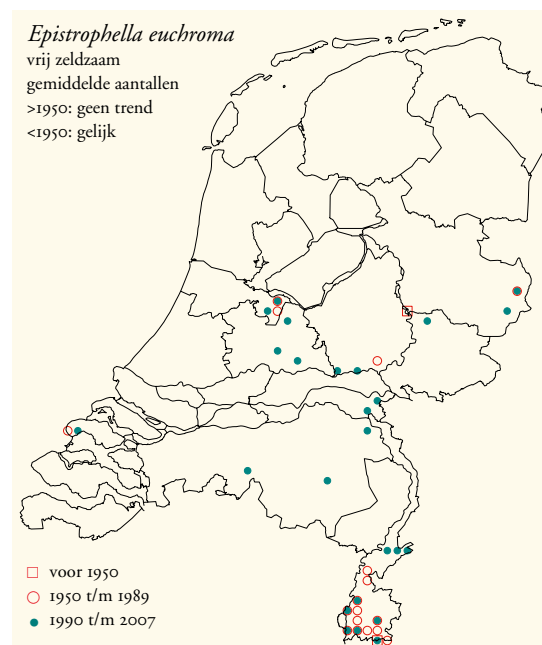

Siberië. Heel Europa, hoewel minder in het uiterste noorden en rond de Middellandse Zee.

In Nederland vrij zeldzaam in Midden- en Zuid-Limburg en daar plaatselijk in aantal, zeldzaam in het binnenland en een vindplaats in de duinen (Westenschouwen). Buiten Zuid-Limburg zijn populaties aanwezig in het Filosofendal bij Nijmegen, in Twente en mogelijk ook in het Gooi en bij Malden. Op deze plekken is de soort in verschillende jaren teruggevonden. De overige vangsten betroffen individuele exemplaren, hiervan is niet duidelijk of het om populaties gaat. De meeste vangsten buiten Zuid-Limburg zijn van na 1990.

Een generatie.

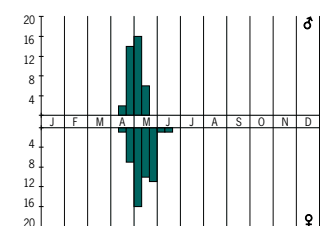
Epistrophella euchroma
mannetje.

Ecologie

Oude loofbossen met een goed ontwikkelde struiklaag.

Epistrophella euchroma vliegt tussen struiken en bomen en rust op zonbeschenen bladeren. De mannetjes vertonen zweefgedrag boven bospaden en open plekken in zonne-

Epistrophella euchroma